

СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

Розглянуто сутність понять «національні інтереси», «економічні інтереси» та «національні економічні інтереси». Розглядаючи національні інтереси, виокремлено два цільові підходи: загальноціннісний, до якого належить безпека, стабільність, демократія, справедливість, свобода, процвітання, мир тощо, та функціональний – захист державного суверенітету, територіальної цілісності, розвиток та модернізація національної економіки, зростання добробуту та багатства нації та інші. Визначено, що виразником і гарантом захисту національних економічних інтересів має бути держава, а національні економічні інтереси мають бути пріоритетним над іншими інтересами, оскільки саме вони забезпечують ефективний, стабільний та соціально-економічний розвиток країни.

Ключові слова: держава, національні економічні інтереси, цінності, цілі, національна безпека, пріоритети національних інтересів.

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку державності характеризуються тим, що основним пріоритетом формування незалежної та впливової країни є її економічна безпека, могутність і самостійність. Досягнення таких результатів неможливе без чіткого визначення та реалізації національних економічних інтересів.

Тобто між національними економічними інтересами та економічною безпекою держави існує тісний взаємозв'язок, сутність якого полягає в пріоритетності національних економічних інтересів у процесі створення системи економічної безпеки. Водночас забезпечення економічної безпеки держави є національним інтересом, оскільки безпека та реалізація першочергових потреб особи, суспільства та держави – необхідна передумова дієдатності країни, без чого неможливе досягнення другорядних цілей [8, с. 363].

У сучасному світі національна безпека становить ключову складову політики кожної держави. Як засвідчив аналіз ситуації у країні, основні загрози національній безпеці України досі накопичуються насамперед в економічній сфері. Тому національні економічні інтереси відображають потреби українського народу на незалежність, досягнення якісного рівня життя та визначення пріоритетних шляхів розвитку країни.

Стан дослідження. З'ясуванню проблем забезпечення економічної безпеки держави через економічну сутність і класифікацію

національних економічних інтересів присвячено значну кількість наукових праць. Цю проблему вивчали В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, О. М. Бандурка, З. С. Варналій, О. Д. Василик, Л. В. Герасименко, М. І. Зубок, М. М. Єрмошенко, Н. П. Капустін, О. Є. Користін, С. З. Мошенський, В. І. Мунтян, О. Ф. Новикова, Є. А. Олейніков, О. М. Петрук, Ю. І. Римаренко, Л. М. Стрельбицька, А. І. Сухоуков та інші.

Метою статті є дослідження економічної сутності та класифікація національних економічних інтересів, а також аналіз їх впливу на економічну безпеку країни.

Виклад основних положень. У сучасній економічній літературі немає єдиних підходів до визначення поняття «національні економічні інтереси». Для розуміння сутності цього терміна розглядають окремо поняття «національні інтереси» та «економічні інтереси».

Поняття «інтереси» не існує окремо. Воно є частиною тріади «цінності, інтереси і цілі», а саме:

- стосовно держави – це національні цінності, національні інтереси, національні цілі;
- щодо суспільства – цінності, інтереси і цілі суспільства;
- стосовно особи – цінності, інтереси і цілі особи.

До категорії національних інтересів належать, з одного боку, не будь-які потреби, хай навіть об'єктивні, а саме – усвідомлені народом і офіційно виражені; з іншого – тільки ті потреби, які ґрунтуються на національних цінностях.

На думку Р. Римаренка [7], поняття «національні інтереси» належить насамперед до геополітики, де воно є однією з основних категорій. Національні інтереси порівнюються з поняттям «інтереси країни», незалежно від тих етносів, якими країна представлена. У межах геополітики саме національні інтереси визначають стосунки між державами.

Національні інтереси – це не механічна сума, що складається з усіх справедливих інтересів окремих громадян. За визначенням російського філософа І. А. Ільїна, держава має справу «виключно із загальним, всенародним інтересом, бо приватний інтерес громадян може лише настільки враховуватися, наскільки він може бути сприйнятий і тлумачитись як інтерес загальний і всенародний» [7].

Як вважає З. Варналій [2, с. 96], національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні, духовні і культурно-історичні цінності певного народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади в країні, реалізація яких гарантує державний суверенітет країни та її прогресивний розвиток. Національні інтереси автор

розглядає, виокремивши два превалюючі цільові підходи: загальноціннісний, до якого належить безпека, стабільність, демократія, справедливість, свобода, процвітання, мир тощо, та функціональний – захист державного суверенітету, територіальної цілісності, розвиток і модернізація національної економіки, зростання добробуту та багатства нації та інші.

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки» [6], національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток.

Пріоритетами національних інтересів України визначено:

- 1) гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина;
- 2) розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів;
- 3) захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України;
- 4) зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві;
- 5) забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України;
- 6) створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення;
- 7) збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку;
- 8) забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів;
- 9) розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення;
- 10) інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України [6].

Саме постійний, стійкий характер корінних національних інтересів гарантує необхідний ступінь спадкоємності у внутрішній

і зовнішній політиці держави, обумовлює її майбутнє, а для основної кількості народу – життєво необхідну упевненість у завтрашньому дні. Все це зумовлює стабільний стан і поступальний розвиток особи, суспільства і держави. Іншими словами, надбудовні структури суспільства, уряди можуть змінюватися, а корінні національні інтереси повинні залишатися, виконуючи роль домінанти у визначенні магістральних (фундаментальних) напрямів не тільки в політиці, але і в усьому житті народу [7].

Отже, національні інтереси можна класифікувати:

- за ступенем важливості для суспільства (життєво важливі, важливі і просто інтереси);
- за тривалістю дії (короткострокові, середньострокові і довгострокові);
- за сферами розповсюдження (політичні, економічні, військові, гуманітарні, науково-технічні тощо).

Критерії, що дозволяють ранжувати національні інтереси і встановлювати їх параметри, визначаються, з одного боку, ієрархією національних цінностей, з іншого – розміром допустимої платні за збиток, який може виникнути за їхнього захисту.

Інтереси особи, суспільства і держави, як інтереси основних об'єктів безпеки, вимагають захисту. Але захисту підлягають не всі інтереси, оскільки вони за своєю суттю можуть сперечатися між собою. Інтереси особи можуть не відповідати інтересам суспільства і держави, як і інтереси окремих прошарків суспільства можуть бути спрямовані проти інтересів особи та держави. Тому захисту повинні підлягати життєво важливі інтереси особи, суспільства і держави [7].

Реалізація всіх складових національного інтересу неможлива без міцної економічної платформи, яка формується через призму економічних інтересів. Отже, економічний інтерес – це вигода, що реалізується суб'єктом у процесі господарської діяльності. Окремий суб'єкт спрямовує розум, ідеї, увагу і ресурси на одержання матеріальної вигоди, як правило, прибутку. Економічному інтересу властива відособленість, тобто одержання певної вигоди одним учасником, або групою учасників суспільства [2, с. 97].

Економічні відносини кожного суспільства виявляються насамперед як інтереси, – ці слова належать Ф. Енгельсу. Усвідомлення потреб і прагнення задовольнити їх зумовлюють мотивацію поведінки людини, спонукаючи її до певної цільової дії. Насправді потреби набувають конкретної форми інтересів, що зображено на рисунку 1.

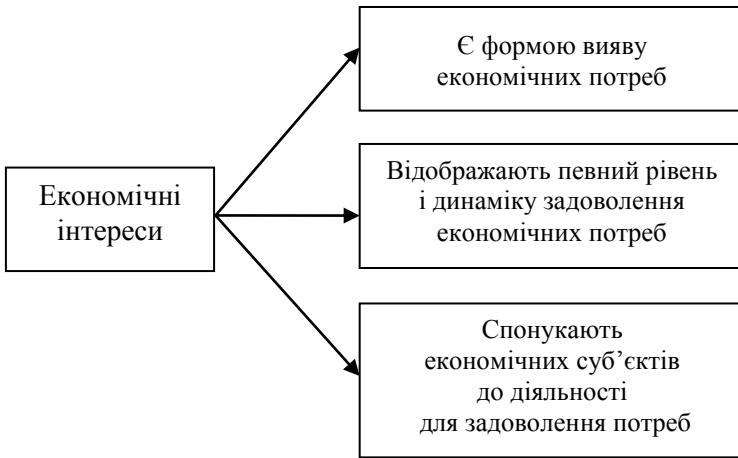

Рис. 1. Взаємозв'язок потреб та інтересів [1]

На думку В. Д. Базилевича, економічні інтереси – це усвідомлене прагнення суб'єктів господарювання до задоволення економічних потреб, що є об'єктивним спонукальним мотивом їхньої господарської діяльності [1].

За своєю сутністю економічні інтереси є об'єктивними. Вони відображають місце і роль суб'єктів господарювання у системі суспільного поділу праці та економічних відносин. Водночас економічні інтереси є суб'єктивними і завжди мають своїх носіїв. Суб'єктами економічних інтересів виступають окремі індивіди, домогосподарства, колективи (групи) людей, суспільство в цілому. Об'єктами економічних інтересів є економічні блага (товари, послуги, інформація тощо).

Структуру національних інтересів можна подати у вигляді моделі, яка складається з економічних, політичних, соціальних, екологічних, науково-технічних, етично-культурних, компонентів і системотвірної державної складової.

Економічні інтереси в структурі національних інтересів – це економічна складова, яка, своєю чергою, складається з комплексу інтересів суб'єктів господарювання (національних компаній) у всьому розмаїтті їхніх взаємозв'язків [8, с. 365].

У дослідженні процесу формування економічного інтересу важливим є його алгоритмізація. У загальному можна виокремити вісім етапів розвитку інтересу: зародження, становлення, прояв, визнання, розвиток, оцінка, узгодження, реалізація (рис. 2).

Рис. 2. Процес формування економічного інтересу [8, с. 366]

Виникнення економічних потреб – перший крок на шляху формування економічного інтересу. Наступний етап – зародження, що характеризує усвідомлення економічного інтересу. Відтак відбувається становлення інтересу. Важливим етапом формування економічного інтересу є його визнання, тобто внутрішнє визнання суб’єктом наявності власного економічного інтересу. Цей процес супроводжується розвитком інтересу.

Оцінка передбачає зіставлення витрат на досягнення інтересу (змінні та інші витрати, необхідні для його досягнення) і результатів від реалізації (корисність цього блага та потреба в ньому). Узгодження економічних інтересів обумовило потребою у регулюванні міждержавних, міжсуб’єктних відносин в умовах глобалізації та взаємозалежності. Суперечності в економічних інтересах передбачає постійний пошук та оновлення механізму узгодження інтересів, компромісного вирішення протиріч.

Отже, національний економічний інтерес – це сукупність об’єктивних економічних потреб незалежної країни, які виявляються в єдності різних економічних інтересів нації, що відображає суспільні потреби, задоволення яких забезпечує ефективний, стабільний соціально-економічний розвиток країни та формує конкурентоспроможну національну економіку [2, с. 98]. Взаємозв’язок окремих чинників формування національних економічних інтересів з економічною діяльністю держави можна простежити на рисунку 3.

Національний інтерес як результат певного соціального консенсусу містить загальне в інтересах громадян певної країни стосовно громадян інших країн. Згідно з принципами побудови сучасної системи міжнародних відносин, офіційним виразником національних інтересів є держава. Прийнято вважати, що в політичній системі держава втілює загальні інтереси нації, а громадянське суспільство – приватні інтереси.

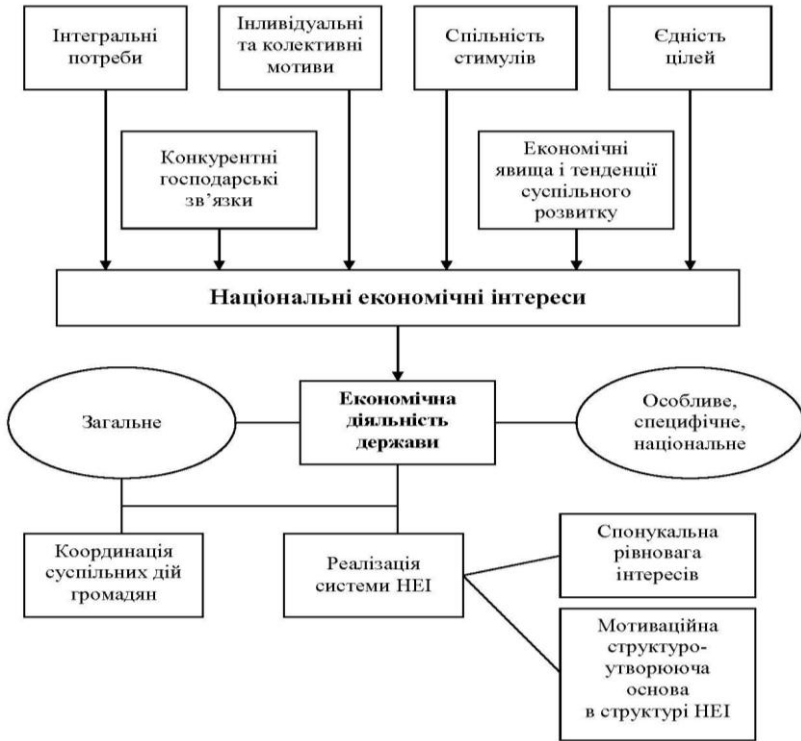

Рис. 3. Вплив національних економічних інтересів на економічну діяльність держави [2, с. 99]

Аналогічно в економічній системі інститут держави можна розглядати як виразник національних економічних інтересів, а інститут ринку – як сферу діяльності носіїв індивідуальних та групових інтересів [2, с. 100].

Надзвичайно великий вплив на формування національних економічних інтересів має державний апарат, працівники якого безпосередньо беруть участь якщо не в процесі державного управління, то, принаймні, в його організації. Національні інтереси України відображають фундаментальні цінності та прагнення українського народу, його потреби в гідних умовах життєдіяльності, а також цивілізовані шляхи їх створення і способи задоволення. Національні економічні інтереси невіддільні від історії і традицій українського народу, системи господарювання, менталітету, культурних і духовних цінностей.

Трансформація національних економічних інтересів в умовах глобалізації обумовлює необхідність розробки концепції національних економічних інтересів. На думку професора А. І. Сухорукова, причинами цього є:

- підміна понять «національний інтерес» і «національний економічний інтерес»;
- відсутність розуміння того, що в умовах глобалізації носієм національних економічних інтересів є не тільки держава, але і суб'єкти господарювання, наприклад, національні компанії.

Формування та розвиток економічного інтересу слід розглядати як соціально-економічний процес. Науковці [8, с. 364] вирізняють три ступені взаємозв'язку категорій, сумісних з інтересом:

- економічні інтереси формуються під впливом природно-історичного розвитку інституційної структури або економічної системи;
- для забезпечення економічних інтересів необхідне застосування відповідних стимулів та методів заохочення для досягнення цілей;
- реалізація економічних інтересів через задоволення потреб сприяє появі нових потреб і нових інтересів.

Отже, національні економічні інтереси можна характеризувати як прагнення держави в умовах обмеженості ресурсів задовольняти свої постійно зростаючі економічні потреби, забезпечувати якісне самовідтворення. Їх можна визначити як співвідношення відносної корисності отриманого економічного блага і масштабу витрат, необхідних для його досягнення.

Висновки. Розуміння національних економічних інтересів полягає в пріоритетності поступального економічного розвитку країни, що забезпечує добробут її громадян. Виразником і гарантом захисту національних економічних інтересів має бути держава. Національні цінності, інтереси і цілі – триада першоджерел, основних рушійних сил системи економічної безпеки, що визначає її зміст, характер, конфігурацію, спрямування.

Отже, розглянувши сутність і класифікацію національних економічних інтересів, можна зробити висновок, що «національні економічні інтереси» мають бути пріоритетним над іншими інтересами, оскільки саме вони забезпечують ефективний, стабільний та соціально-економічний розвиток країни.

---

1. Базилевич В. Д. Економічна теорія: політекономія / В. Д. Базилевич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.

2. Економічна безпека: навч. посібник / за ред. З. С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.

3. Економічна безпека: навчальний посібник / О. С. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко. – К.: КНУВС, 2008. – 400 с.
4. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.
5. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
6. Про основи національної безпеки України: Закон України // Відомості Верховної Ради України від 19.06.2003 р. № 964-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
7. Римаренко Ю. І. Приватне життя і поліція / Ю. І. Римаренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.
8. Сухоруков А. І. Національна економічна безпека: навч. посібник / А. І. Сухоруков, С. З. Мошенський, О. М. Петрук; за ред. А. І. Сухорукова. – Житомир: Рута, 2010. – 384 с.

Мельник С. И., Горбан И. М., Цуп Н. Ю. Сущность и классификация национальных экономических интересов.

Рассмотрено сущность понятий «национальные интересы», «экономические интересы» и «национальные экономические интересы». Рассматривая национальные интересы, выделены два целевые подходы: общецентристский, к которому относится безопасность, стабильность, демократия, справедливость, свобода, процветание, мир и т. д., и функциональный – защита государственного суверенитета, территориальной целостности, развитие и модернизация национальной экономики, роста благосостояния и богатства нации и другие. Определено, что выразителем и гарантом защиты национальных экономических интересов должно быть государство, а национальные экономические интересы должны быть приоритетными над другими интересами, поскольку именно они обеспечивают эффективное, стабильное и социально-экономическое развитие страны.

Ключевые слова: *государство, национальные экономические интересы, ценности, цели, национальная безопасность, приоритеты национальных интересов.*

Melnyk S. I., Gorban I. M., Tsyp M. Y. Essence and classification of national economic interests.

The article deals with the essence of the concept of «national interest», «economic interests» and «national economic interest». It was found that between national economic interests and economic security of the state, there is a close relationship, the essence of which is the priority of national interests in the creation of economic security. At the same time ensuring the economic security of the state is a national interest as security and implementation of the priority needs of the individual, society and the state – a necessary prerequisite for the capacity of the country, which is indispensable to the objectives of the second order considering national interests are allocated two targeted approaches general values, which include secu-

... rity, stability, democracy, justice, freedom, prosperity, peace, etc., and functional – the protection of state sovereignty, territorial integrity, development and modernization of the national economy, the welfare and prosperity of the nation and others. The structure of national interests can be represented as a model that consists of economic, political, social, environmental, scientific, technical, ethical, cultural, components and systems and general state component. Economic interests in the structure of national interests – is an economic component, which, in turn, consists of a set interest entities (domestic companies) in the diversity of their networks. We prove that the implementation of all components of the national interest is not possible without a solid economic platform that is formed through the prism of economic interests. The protection of national interests should be state and national, economic interests should be a priority over all other interests, as they provide an efficient, stable and socio-economic development.

Key words: *state, national economic interests, values, goals, national security, national interest priorities.*

Стаття надійшла 14 квітня 2014 р.

УДК 330.101.541

Н. Я. Михаліцька

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ОСНОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

Здійснено огляд сучасної концепції сталого розвитку, досліджено основні принципи, параметри та аспекти сталого розвитку, висвітлені проблеми раціонального використання природних ресурсів і реалізації відповідної політики енерго- та ресурсозбереження. Сформовано комплекс напрямів, реалізація яких у межах державної політики сприятиме активізації ресурсо- та енергозбереження.

Ключові слова: *сталий розвиток, екологічна безпека, ресурсозбереження.*

Постановка проблеми. У світі до 70-х рр. XX ст. домінував техногенний тип економічного розвитку. Для нашої держави цей тип розвитку, зважаючи на високоіндустріалізований технологічний уклад національного господарства, переважає і зараз. Це природомісткий (природоруйнівний) тип розвитку, який спирається на використання штучних засобів виробництва, створених без урахування екологічних обмежень. Характерними ознаками техногенного типу розвитку є швидке і виснажливе використання невідновлюваних видів